

Kääntäjän habitus fiktiivisten rakkaus- ja erokirjeiden valossa

Kaisa Koskinen
Itä-Suomen yliopisto

Abstract

This article reports on a research project that elicited translators' emotional narratives of their work with the aim of better understanding the contemporary scene of professional translation. The respondents (n = 102) represent EU translators, Finnish professional translators and translation students from two countries (Ireland and Finland). The method of data collection was "love letter/hate letter", an exploratory tool borrowed from user experience research (Hanington & Martin 2012: 114). A total of 148 letters drafted by the respondents has been analysed, and the findings are contrasted with the notion of habitus put forward by Daniel Simeoni in his classic essay from 1998. A content and discourse analysis of translators' predominantly positive emotions, their spatial discourses, preference for efficiency and yearning for freedom largely supports Simeoni's hypothesis of translators' voluntary subservience, but the results also suggest that his model is too simplified to fully capture the variability of empirical data.

Keywords: habitus, emotions, love letter/hate letter method, space, efficiency, freedom

Avainsanat: habitus, tunteet, rakkauskirje/erokirje-menetelmä, tila, tehokkuus, vapaus

1 Johdanto

Viimeaikaisessa aivotutkimuksessa, kognitiotieteessä ja käyttäytymistieteissä on saatu paljon uutta tietoa tunteiden merkittävästä roolista kaikessa toiminnassamme (ks. esim. Västfjäll & Slovic 2013). On luontevaa olettaa, että myös kääntäjän työssä erilaiset tunteet ovat merkityksellisiä. Etenkin aikana, jolloin käännoistyö on muutoksen kourissa, on tarpeen ymmärtää myös tiedostettujen ja tiedostamattomien emootioiden roolia muutosten mahdollistajana tai jarruttajana ja hyödyntää niitä motivoivien ja säilyttämisen arvoisten tekijöiden tunnistamisessa.

Tässä artikkelissa raportoidaan ensimmäisiä tuloksia tutkimuksesta, jossa luodetaan kääntäjien ammatilliseen toimintaansa kohdistamia emootioita vapaan assosiaation keinoin, leikkisien rakkaus- ja erokirjeiden pohjalta. Tutkimuksen kohteena on kolme erilaista ryhmää: EU-kääntäjät, suomalaiset ammattikäntäjät sekä kääntämisen opiskelijat. Aineisto mahdollistaa siten erilaisia vertailuasetelmia ja analyysinäkökulmia. Tämä artikkeli on ensimmäinen aineistoa koskeva julkaisu, ja sen tavoitteena on menetelmän kuvauksen ohella (luku 2) antaa kokonaiskuva siitä, millaisia seikkoja kääntäjät pitävät (hyvässä tai pahassa) erityisen merkityksellisinä työssään, ja millaisia yleisiä tulkintoja tämän hetken ammatillisesta käännoistoinnasta voidaan aineiston pohjalta tehdä (luku 3).

Kokonaiskuvauksen lisäksi aineistoa analysoidaan artikkelissa habituksen näkökulmasta (luku 4). Habitus, toimijan sosiaalisesti rakentuva mutta sisäistetty ja suurelta osin tiedostamaton ymmärrys itsestään ja odotustenmukaisesta käytöksestään ja toiminnastaan, on ollut bourdieoulaisen kääntämisen sosiologian keskeinen käsite, jota monet tutkijat ovat eri tavoin tulkinneet.¹ Tässä artikkelissa en lähde kartoittamaan kaikkia näitä tulkintoja, vaan keskityn ennen kaikkea Daniel Simeonin tunnettuun artikkeliin 'The Pivotal Status of the Translator's Habitus' vuodelta 1998. Se on nykykäännöstieteessäkin habitus-keskustelujen avainteksti, ja siksi on edelleen mielekästä suhteuttaa empiiristä aineistoa sen antiin. Lisäksi Simeonin habitus-tulkinnan kollektiivinen painotus soveltuu tämän artikkelin tavoitteisiin, sillä tarkoitukseni ei ole etsiä merkkejä yksittäisen vastaajan eikä edes tietyn vastaajaryhmän habituksesta vaan kääntäjyyden yleisestä olemuksesta.

Samalla kun hyödynnän Simeonin havaintoja aineistoni tulkitsemisessä, käytän myös aineistoa Simeonin esittämien oletusten arvioimiseen. Artikkelissaan Simeoni esittää muun muassa länsimaiseen käännöskeskustelujen historiaan nojaten hypoteesinomaisen ajatuksen (kirjallisuuden) kääntäjien sisäistämästä habituksesta, jonka ytimessä ovat vapaaehtoinen alisteisuus muille toimijoille, nöyryys, tehokkuus ja näkymättömyys. Sittemmin monet tutkijat ovat kyseenalaistaneet näkemyksen kääntäjyyteen liittyvästä nöyryydestä ja alisteisuudesta (ks. Buzelin 2011: 10–11), mutta se on saanut myös vahvistusta sellaisistakin empiirisistä tutkimuksista, joissa on aktiivisesti lähdetty etsimään sille vastakkaisia tuloksia (esim. Dam & Zethsen 2008).

Simeoni kannustaa artikkelissaan kääntäjien habituksen empiiriseen tarkasteluun ja suosittelee, että jälkiä habituksesta tulee etsiä käännetyistä teksteistä. Nyt käsillä oleva aineisto on kyllä empiiristä, mutta eroaa muutoin Simeonin suosittelmasta asetelmasta monin tavoin: vastaajat eivät ole kirjallisuuden vaan asiatekstien kääntäjiä ja, vaikka kyse onkin tekstiaineistosta, eivät tarkastelussa ole käännökset ja niiden tyyliä. Aikaakin on kulunut 15 vuotta. Onkin kiinnostavaa katsoa, miten tämä aineisto sopii yksiin Simeonin esittämien alustavien hypoteesien kanssa.

2 Aineiston hankinta ja analyysi

2.1 Rakkauskirje/erokirje-menetelmä

Kääntäjien tunnetiloja on käännöstieteessä tutkittu vielä melko vähän (ks. kuitenkin esim. Hansen 2005), eikä alalle ole vielä syntynyt mitään vakiintunutta menetelmävarantoa niiden selvittämiseen. Siksi on tässä vaiheessa hyödyllistä kokeilla monenlaisia menetelmiä ja lainata niitä muilta tutkimuksen aloilta. Tässä tutkimuksessa metodina on käytettävyydestä tutkimuksesta lainattu rakkauskirje/erokirje-menetelmä (Hanington & Martin 2012: 114; ks. myös Gerber 2012), jossa vastaajia pyydetään kirjoittamaan valitsemalleen kohteelle (tuotteelle, työkalulle ym.) henkilökohtainen rakkaudentunnustus tai vihaviesti. Menetelmään voidaan liittää kirjeen äänen lukeminen ja videointi, jolloin tutkimuksen kohteena on myös nonverbaalinen viestintä

¹ Kattavan koosteen habitus-käsitteen käytöstä käännöstieteessä voi lukea esimerkiksi teoksesta Vorderobermeier (toim.) 2014.

ja ryhmätilanteissa myös ryhmädynamiikka. Tässä tutkimuksessa kirjeet on kerätty teksteinä, ja ne tulivat vain tutkijan käyttöön eikä niitä esitelty ryhmissä.

Rakkauskirjemenetelmän tarkoituksena on tuoda näkyväksi, millaisia arvoja ja odotuksia ihmiset kohdistavat arkipäiväisiin työkaluihinsa ja millainen on heidän emotionaalinen suhteensa niihin. Tutkimuksessa vastaajia pyydettiin osoittamaan kirjeensä joko rakkaimmalle käännöstyön apuvälineelleen tai erityiselle inhokilleen. Ohjeistus oli seuraava:

Ajattele tyypillisiä työskentelyolosuhteitasi. Yritä tavoittaa ensimmäinen, intuitiivinen vastauksesi seuraavaan kysymykseen: Mikä on tärkein ja rakkain kääntämisen apuvälineesi? Mistä saat suurinta iloa päivittäisessä työssäsi? Mistä työkalusta et mistään hinnasta luopuisi?

Tai käännä ajatus toisinpäin: Mikä on raivostuttavin jarru työssäsi? Mikä työkalu, laite tai esine on käännöstyön kaikkein ärsyttävien haitake? Mistä haluaisit päästä eroon?²

Yhtenä keskeisenä aineiston hankintaa alun perin motivoineena tutkimuskysymyksenä oli käännosteknologian hyväksyttävyyden tarkastelu käyttäjien tunnereaktioiden avulla. Jotta teknisten apuvälineiden merkitys ei ylikorostuisi, vastaajille tarjottiin kuitenkin eksplisiittinen mahdollisuus nostaa kirjeen kohteeksi myös aivan toisenlaisia tekijöitä:

Sinun ei kuitenkaan tarvitse rajoittaa mieltämään varsinaisia käännöstyökaluja. Rakastettavin asia voi olla vaikka työtuolisi tai ikkunasta avautuva maisema, ja inhottavinta vaikkapa äänekäs ilmastointilaitte.

Kirjeistä avautuukin varsin laaja näkymä kääntämisen eri ulottuvuuksiin. Vaikka menetelmä on henkilökohtainen ja jokainen kirje on yksilöllinen, kirjeissä esiin tuodut kohteet eivät ole ainutkertaisia, vaan kaikissa vastaajaryhmissä toistuvat tietyt kääntäjäntyyntöön teemat.

2.2 Vastaajat

Vastaajien kokonaismäärä on 102, ja aineisto on kerätty keväällä 2014. Vastaajajoukko jakaantui kolmeen erilaiseen ryhmään: koulutustilaisuuden yhteydessä tutkimukseen osallistunut monikansallinen Euroopan unionin kääntäjien ryhmä (n = 44); verkon kautta kyselyyn vastanneet suomalaiskääntäjät (n = 26³) sekä kääntäjäopiskelijat (n = 32), joiden vastaukset on kerätty opetuksen yhteydessä. Opiskelijavastaajat ovat kahdesta eri yliopistosta, suomalaisia vastaajia on 21 ja irlantilaisia 11. (Ks. taulukko 1 luvussa 3.1.)

Vastaajien kokonaismäärää voidaan pitää tämän tyyppiselle laadulliselle aineistolle kohtuullisen suurena, etenkin kun tavoitteena oli aiemmin tuntemattoman menetelmän kokeileminen. Erilaisiin keräysmenetelmiin, otannan edustavuuteen ja eri osaryhmien erityispiirteisiin liittyy kuitenkin tekijöitä, joiden vuoksi mahdollisuudet yleistää

² Tämä muotoilu on suomalaisille kääntäjille suunnatusta ja siten suomenkielisestä kyselystä. Eri alaryhmien lomakkeet ovat keskenään hiukan erilaisia, mutta tehtävänannon peruslinja on kaikissa sama.

³ Järjestelmään oli tallentunut myös 12 sellaista vastausta, joissa annettiin vain taustatiedot eikä vastattu lainkaan itse kirjeypyntöön. Syynä voi olla joko tekninen virhe tai inhimillinen väärinkäsitys. Nämä vastaukset on poistettu ennen koontitietojen kokoamista, jotta ne eivät vääristä tuloksia.

tutkimuksen tuloksia yli vastaajajoukon ovat varsin rajalliset, eikä siihen ole asetelmassa edes pyritty.

Kyselyyn vastanneet **EU-kääntäjät** olivat kaikki työsuhteisia kääntäjiä EU:n eri instituutioista, ennen kaikkea Euroopan neuvostosta. Vastaajista 34 oli naisia, 8 miehiä ja 2 ei vastannut tähän kysymykseen. Miesten osuus vastaajista on siis 18 prosenttia. Vastaajien kieli- ja kulttuuritausta vaihteli, mutta työkulttuuriltaan, työvälinoiltaan ja työtehtäviltään he ovat varsin yhtenäinen ryhmä. Tätä vastaajaryhmää leimaa pitkä työkokemus: 14 oli työskennellyt kääntäjänä yli 20 vuotta, 10 yli 15 vuotta; vain 3:lla oli alle viiden vuoden kokemus käännöstyöstä. EU:n rekryointiperiaatteet eivät edellytä kääntäjän tehtäviin valittavilta kääntäjänkoulutusta, ja tehtäviin itse asiassa toivotaan myös muiden alojen osaajia. Suurimmalla osalla vastaajista kuitenkin oli joko kielialan (23) tai kääntämisen koulutus (14); vain kolmella oli vain jokin muu tutkinto (4 jätti vastaamatta).

EU-kääntäjiä koskeva osa-aineisto on kerätty Brysselissä tammikuussa 2014 järjestetyssä koulutustapahtumassa, jonka sisältö painottui käännösteknologian kehitykseen. Vastaajat ovat siis kaikki asennoitumiseltaan koulutusmyönteisiä, ja juuri ennen vastaamista oli käsitelty kääntäjän teknisiä apuvälineitä. Lisäksi tapahtuma sijoittui ajankohtaan, jossa EU:n instituutiot olivat juuri siirtyneet käyttämään uutta käännösmuistiohjelmistoa, johon kuuluu integroituna konekäännösmahdollisuus. Tämän ryhmän vastauksiin saattoikin vaikuttaa tahaton *priming*: koulutuksen aiheet ovat voineet virittää vastaajien ajatuksia teknologian suuntaan, jolloin muut mielleyhtymät ovat jääneet katveeseen.

Myös **suomalaiset kääntäjät** olivat profiililtaan keskenään yllättävänkin homogeeninen ryhmä: naisia oli 26 vastaajasta 23 eli 87,5 %; 21 vastaajaa ilmoitti koulutustaustakseen kääntäjänkoulutuksen; lähes 90 % vastanneista (kaksi vastaajaa jätti tämän kysymyksen avoimeksi) ilmoitti kääntävänsä pääosin asiatekstejä ja 75 % vastaajista (18) ilmoitti työskentelevänsä yrittäjänä. Työsuhteisia kääntäjiä oli 4, muiden työtehtävien ohessa kääntäviä 2 ja kääntämisen opiskelijoita myös tässä vastaajaryhmässä 2. Tiivistetysti voidaan sanoa, että tämän ryhmän tyypillinen vastaaja oli siis kääntäjänkoulutuksen saanut, yrittäjänä toimiva naiskääntäjä, joka pääsääntöisesti kääntää asiatekstejä.

Työkokemuksen suhteen ryhmässä oli melko suurta hajontaa. Eniten vastaajia (9) osui työkokemukseltaan aikahaarukkaan 11–20 vuotta, mutta vastaajissa oli niin vastaalkajia (6) kuin yli 20 vuotta alalla olleita konkareitakin (7). Työkokemuksen kanssa luonnollisesti jonkin verran korreloi vastaajien ikä, jossa oli samalla tavoin hajontaa parikymppisistä yli 60-vuotiaaseen. Enemmistö vastaajista (65 %) sijoittui laajaan ikäryhmään 30–50-vuotiaat.

Suomalaiskääntäjien vastaajaprofiiliin vaikutti osaltaan myös aineistonhankintatapa: jaoin SurveyMonkey-verkkopalvelussa toteutetun kyselyn käännöstieteen Facebook-ryhmän kautta tammi–helmikuussa 2014.⁴ Ryhmässä oli tuolloin 748 jäsentä. Ryhmä on aktiivisesti toimiva käännöstutkimukseen ja käytännön käännöstoimintaan keskittyvä

⁴ Linkki ja osallistumispyyntö lähetettiin ryhmään kahdesti, ensin 27.1. ja uudelleen 11.2.

keskustelufoorumi, joka akateemisesta nimestään huolimatta tavoittaa laajasti myös ammattikäytäjiä. On kuitenkin selvää, että otsikko ”käännöstiede” ohjaa ryhmään etenkin kääntäjänkoulutuksen kautta alalle tulleita ja myös tutkimusasioista kiinnostuneita. Muutoin suomalaisten vastaajien mahdolliset *priming*-ilmiöt olivat yksilöllisiä; etäisyys tutkijaan on tässä ryhmässä muita suurempi, kasvokkai- kontaktia ei ollut, eikä tutkijan kouluttajarooli vaikuttanut samalla tavoin kuin kahdessa muussa ryhmässä.

Mukana on myös kaksi maisterivaiheen **kääntäjäopiskelijaryhmää**.⁵ Irlantilainen opiskelija-aineisto on kerätty käännösteknologiaan painottuvan ohjelman lokalisointikurssin yhteydessä (maaliskuussa 2014), joten on syytä olettaa, että vastaajat eivät edusta kaikkein teknologiavastaisinta ääripäätä nyky-opiskelijoiden joukossa. Kyselyä edeltävällä tunnilla ei kuitenkaan käsitelty teknologisia työvälineitä vaan käytettävyyttä, käyttäjäkokemuksia ja tunteita, eli edeltävät teemat ohjasivat tätä vastaajaryhmää lähinnä hermistymään omille tunnereaktioilleen ylipäänsä. Suomalainen aineisto on puolestaan kerätty käännöstieteen metodikurssilla (huhtikuussa 2014), eikä sen keräämistä edeltäneellä kurssisisällöllä (etnografinen kenttätyö) liene ollut vaikutusta vastauksiin. Opiskelijoista 27 vastaajaa (84 %) kuuluu ikäryhmään 21–30 vuotta. Ainakin jonkin verran työkokemusta kääntäjänä on ennättänyt hankkia noin kolmasosa opiskelijavastaajista, irlantilaiset opiskelijat suomalaisia kollegoitaan huomattavasti useammin. Enemmistö (75 %) myös opiskelijoiden vastaajista on naisia. Kaikissa ryhmissä siis ilmenee jotakuinkin samanlainen sukupuolijakauma.

2.3 Analyysin vaiheet

Menetelmä sisältää jo itsessään aineiston perusluokituksen: rakkauskirjeet ja erokirjeet. Kuten alla kuvataan, näiden rinnalle? oli analyysivaiheessa tarpeen perustaa myös kolmas, ambivalenttien kirjeiden luokka.

Kunkin luokan kirjeissä esiintyvien kohteiden tarkempi luokittelu on tehty aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, ja tulokset esitellään luvussa 3. Myös luvussa 4 raportoitu, habitus-käsitteen kautta tulkittu diskurssianalyttinen luenta on täysin aineistolähtöinen. Aineistoa ei ole kerätty teoriavetoisesti, eikä habituksen tarkastelu kuulunut alkuperäisiin suunnitelmiin, mutta aineiston lähiluku ja siinä toistuvien teemojen tarkastelu saivat minut palaamaan Simeonin artikkelissa esitettyihin habitus-hypoteeseihin.

3 Aineiston kokonaiskuva

3.1 Yleiskuva aineistosta ja sen luokittelusta

Koska käytettyä menetelmää ei ole vielä käytetty laajamittaisesti käyttäjäkeskeisessä suunnittelussa eikä sitä ollut aiemmin lainkaan koeteltu kääntäjien tunteiden tutkimuksessa, ei ollut helppoa ennakoida, millainen aineisto menetelmällä kertyy. Menetelmä vaatii vastaajilta tiettyä leikkisää heittäytymistä. Osallistujien rekrytoinnin suhteellinen vaivattomuus oli positiivinen yllätys. Kielellisesti orientoituneille

⁵ Opiskelijoiden yksityisyyden suojaamiseksi jätän yliopistot tarkemmin spesifioimatta.

vastaajille kirjeen kohteiden personifioiminen ja rakkaus- tai erokirjeen simuloiminen ei näytä olleen vaikeaa. Kaikkia vastauksia ei ole kirjoitettu kirjeen muotoon; osa on luetteloita tai tutkijalle kohdennettuja kuvauksia. Tässä analyysissä tekstin muoto- ja tyylliseikkoja ei ole tarkasteltu, mutta jatkotutkimuksen kannalta kiinnostava on myös menetelmään rakentuva kääntäjyyden esittämisen performatiivinen ulottuvuus.

Vastaajat saivat itse valita, kirjoittavatko rakkauskirjeen, erokirjeen vai molemmat. Sekä kirjeiden kokonaismäärä (148 eli noin 1,5 kirjettä/vastaaja) että rakkauskirjeiden varsin suuri määrä (83 kappaletta eli 56 %) olivat jossakin määrin odottamattomia.⁶ Rakkauskirjeiden määrään palataan luvussa 4.1. Into kirjoittaa sekä rakkaus- että erokirje viittaa siihen, että tekstin tekemisen ammattilaisille tekstipohjainen tehtävä ei tuntunut työläältä. Samoin se kertoo siitä, että kirjeiden kohteet ovat löytyneet miettimättä, sillä vastaajilla oli käytössään rajallinen vastausaika (15–20 minuuttia).⁷ Vastausten jaottelu on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Vastaajien ja kirjeiden jaottelu.

	Vastaajia	Rakkauskirje	50/50	Erokirje	Kirjeitä yhteensä
EU	44	39	3	22	64
FI	26	20	3	14	37
Opiskelijat	32	24	3	20	47
Yhteensä	102	83	9	56	148

Tunteet eivät aina ole yksiselitteisiä. Joissakin kirjeissä ilmaistut tunteet ovat niin ambivalentteja, että oli vaikeaa määrittää, kumpaan ryhmään kirjeet kuuluvat. Yhdeksän kirjettä onkin luokiteltu omaan 50/50-kategoriaansa. Lisäksi useissa vastauksissa niin rakkauskirje kuin erillinen vihaviestikin on kohdistettu samalle tunteiden kohteelle. Monet vastaajat käsittelivät kirjeessään useampaa kuin yhtä kohdetta. Jos vastaaja on asettelullisesti tai tekstikeinoin selvästi ilmaissut siirtymisen positiivisista kohteista negatiivisiin kohteisiin, on vastaus laskettu kahdeksi eri kirjeeksi. Vähäinen ”toisaalta–toisaalta”-tyyppinen ambivalenssi puolestaan ei ole vaikuttanut luokitukseen. Ambivalenssia on siis aineistossa jonkin verran enemmän kuin mitä luokitustavasta ilmenee.

3.2 Rakkauskirjeiden kohteet

Kirjeistä suurin osa eli 83 kappaletta on rakkauskirjeitä. Sellaisen kirjoitti 73 % niin naisista kuin miehistäkin. Kohteet (joita monissa kirjeissä mainitaan useita) voidaan karkeasti jaotella viiteen alaryhmään, jotka ovat: kääntäjän omat kompetenssit; kielet ja tekstit; erilaiset olosuhdetekijät; käännösprosessin osapuolet; ja kääntämiseen liittyvä tekniikka ja työkalut.

⁶ Kirjeiden kokonaismäärää tosin kasvattaa myös se, että yhdeksi tekstiksi kirjoitetut mutta selkeästi positiiviseen ja negatiiviseen osioon jakautuvat kirjeet on analyysivaiheessa jaettu kahteen luokkaan.

⁷ Vaikka verkkokyselyn vastaajat saattoivat halutessaan käyttää miten paljon aikaa tahansa, annettu ohjeellinen aika oli 15 minuuttia ja vain kolme vastaajaa käytti ohjelmaan tallentuneiden metatietojen mukaan kyselyyn yli 20 minuuttia.

Osa rakkauskirjeistä kohdistuu **vastaajan omiin kykyihin ja taitoihin**, joita ilman kääntäminen ei sujuisi tai jotka tekevät siitä nautittavaa. Kirjeen kohteena ovat mm. oma intuitio ja kielitaju, omat tiedonhakutaidot ja tekstinlaadintakyky. Yleisluontoisempia kohteita ovat muun muassa ”aivoni armaimmat” (M/OP/83),⁸ yleinen elämäkokemus ja kyky auttaa muita. Rakastettavia ovat myös kääntämisen edellytyksenä oleva herkkyys ja kyky tunnistaa ”kullekin tekstile ominainen olo” (N/OP/94) samoin kuin voimaannuttava onnistumisen ja osaamisen tunne: ”I love the feeling that I am right!” (N/EU/8). Yksi kääntämisen tuottama ilo on myös jatkuva uuden oppiminen.

Koska tutkittavana olivat ammattimaiset kiel(t)enkäyttäjät ja tekstintekijät, ei ole yllättävää, että moni rakkaudentunnustus liittyi **kieliin, diskursseihin ja sanavalintoihin**. Rakkauden kohteena ovat sekä kirjoittaminen ylipäänsä että idiomaattisten, sujuvien ja termeiltään osuvien käännösten laadinta. Myös taiten laaditut alkutekstit saivat rakkaudentunnustuksia. Tähän luokkaan luen myös kääntämiselle itselleen osoitetut kirjeet: ”Dear translation, You are really my vocation and I really love you.” (N/EU/20)

Erilaiset kääntämiseen liittyvät konkreettiset **olosuhdetekijät** mainittiin 16 rakkauskirjeessä. Määrä on suurehko, ja siihen saattoi vaikuttaa kyselyn esimerkkien muotoilu (ks. luku 2.1). Esimerkiksi työtuoli mainittiin vastauksissa kaksi kertaa ja ikkunasta näkyvä maisema neljä kertaa. Ei silti ole yllättävää, että oma työskentelytila, sen valaistus, koriste-esineet, (ääni)maisema ja muut tunnelmatekijät, ovat luovan työn tekijöille merkityksellisiä (tilan kysymykseen palataan luvussa 4.2).

Kirjeissä näkyivät monin tavoin myös **käännösprosessin eri osapuolet ja työyhteisöjen jäsenet**. Kahdeksan rakkauskirjettä on ylistyslauluja kääntäjäkollegoille:

- (1) Rakkaat kollegat! Olette rakkain apuvälineeni tämän työn teossa, ilman teitä olisin lannistunut useasti, kenties en edes toimisi tässä ammatissa enää. Tuette, kannustatte, keskustellette ja annatte ihan konkreettista apua. Joskus minulla ei olisi koko työtehtävää ilman teitä. Kiitos. (N/FI/59)

Lisäksi erityisenä ilona mainitaan muiden kirjeiden yhteydessä sekä kollegoilta oppiminen että kollegojen opettaminen. Usein sanotaan, että kääntäjän paras ystävä on toinen kääntäjä. Monet vastaajat näyttävät olevan samaa mieltä. Kun tähän lisätään ihanille asiakkaille ja alkutekstin kirjoittajille kirjoitetut kirjeet, kiitokset tietokannoista löytyville kollegojen aiemmille käännösratkaisuille ja Wikipedia-artikkeleita tuottaville talkoolaisille, voidaan todeta, että yksinäiseksi usein mielletty kääntäjän työ nivoutuu monin tavoin muiden osapuolten toimintaan ja että toimiva yhteistyö on palkitsevaa. Toisaalta kirjeissä näkyy myös tiettyä introverttiutta, jota voinee pitää kääntäjien stereotyyppisenä piirteenä (ks. myös 4.1):

- (2) I can spend a whole day with a text and don't meet anyone. I love having an office just for myself and work with my door open, checking out the people strolling in the corridors. (N/EU/12)

⁸ Koodista näkee vastaajan sukupuolen (M/N), alaryhmän (EU/FI/OP) ja vastaajanumeron.

- (3) Erittäin tyydyttävää on myös se, ettei tarvitse hukata aikaansa joutavanpäiväisiin kehityskokouksiin tai laatupalaveriinhin tms., vaan voi itse päättää asioiden tärkeysjärjestyksen ja keskittyä olennaiseen. (N/FI/50)

Kääntämiseen liittyvä **tietotekniikka ja digitaaliset työkalut** ovat ylivoimaisesti suurin rakkauskirjeiden kohderyhmä. Niitä käsitellään vähintään ohimennen peräti 59 kirjeessä.⁹ Ryhmä jakautuu useampaan alaryhmään, joista suurimmat ovat tiedonhakuun liittyvät ohjelmat ja tietokannat (pääkohde 22 kirjeessä) sekä käännösmuistit (pääkohde 10 kirjeessä). Nämä alaryhmät saavat lisäksi mainintoja useissa kirjeissä. Tietokoneelle on kohdistettu 9 rakkauskirjettä. Kirjeitä on kirjoitettu myös mm. näppäimistöille, näytöille ja ergonomiselle hiirelle. Konekääntimet eivät merkittävästi näy rakkauskirjeissä: suoraan Google-kääntäjälle on kohdistettu vain yksi viesti, ja sama kirjoittaja on kirjoittanut sille myös erokirjeen. Tosin EU-kääntäjät kohdistivat kuusi rakkauskirjettä työnantajan tarjoamalle käännösmuistiohjelmalle, jossa konekääntäminen on integroituna.

Tiedonhaun rooli vahvistuu entisestään, kun yllämainittujen tietoteknisten välineiden ohien lasketaan perinteisille sanakirjoille ilmaistut rakkaudentunnustukset (7) ja tiedonhauille ja löytämisen ilolle kirjoitetut kirjeet (4) sekä yllä mainittu oppimisen ilo. Kuten eräs vastaaja tiivistää: ”Ihaninta kääntämisessä on tiedonhaku kirjoista ja internetistä.” (N/FI/61)

3.3 Erokirjeiden ja ambivalenttien kirjeiden kohteet

Erokirjeitä on aineistossa noin kolmannes, ja määrää voidaan pitää odotuksia pienempänä (ks. myös 4.1). Merkillepantavaa on se, että vain 10 vastaajaa (7 miestä, 3 naista) kirjoitti yksinomaan erokirjeen, ja muut 46 erokirjettä on siis kirjoitettu myönteisemmän viestin ohella. Erokirjeet ja vihan kohteet ovat monin tavoin rakkauskirjeiden kääntöpuoli: rakkauden kohde muuttuu vihan kohteeksi, jos siinä on jotakin vikaa tai se ei toimi toivotusti. Siinä missä Internet ja tietokone saavat runsaasti rakkaudentunnustuksia, vihakirjeet on kirjoitettu täsmennetympin ”pätkivälle” ja ”takkuavalle” netille tai tietokoneelle, joka jättää pulaan. Teknologia on vähintään yhtenä kohteena 40 erokirjeessä eli lähes kaikissa niissä. Toimimattomuuden ohella työkaluja moititaan muun muassa hankalakäyttöisyydestä, hitaudesta ja epäluotettavuudesta. Teknologiaan kohdistuvista tunteista valmistelen toista artikkelia Minna Ruokosen kanssa.

Vastauksissa näkyy myös muita peilikuvia: Vastaajat rakastavat hyviä, huolella kirjoitettuja alkutekstejä ja vastaavasti vihaavat huonoja ja epäselviä; he haluavat tuottaa korkeaa laatua ja vihaavat sitä, jos siihen ei ole mahdollisuutta. He rakastavat hyviä asiakkaita ja eroaisivat mielellään ymmärtämättömistä ja hankalista. Siinä missä miellyttävä työympäristö on lukuisien rakkauskirjeiden kohteena, erokirjeen saa pianoa pimputtava naapuri ulisevine koirineen (N/OP/98). Edellä mainittiin rakkaudentunnustukset käännöstyölle sinänsä. Niillekin löytyy vastine vihakirjeistä:

⁹ Tosin kolmessa muutoin positiivisessa kirjeessä teknologia mainitaan negatiiviseen sävyyn; vastaavasti yhdessä erokirjeessä teknologia puolestaan mainitaan positiivisesti. Lopullinen yhteismäärä siis on oikeastaan 57.

- (4) Dear translation work,
I hate you because you're so predictable sometimes you bore me, I can finish your sentences. Your conversation never surprises me. You never move. You always stay, you never go anywhere. It's such a drag hanging out with you. Sometimes I'm on autopilot, I don't even understand what you say. (N/EU/12)

Yksittäisissä erokirjeissä on myös sellaisia kohteita, jolle ei löydy positiivista vastinetta rakkauskirjeistä. Tällaisia ovat muun muassa työnantajan tyyliopas, pdf-tiedosto, käännösten tiukat määräajat, suuri työmäärä ja työajanseurantajärjestelmä. Kääntämisen alhainen arvostus näkyi vastauksissa odotettua vähemmän, sillä ainakin Suomessa aihe ja etenkin madaltuva palkkiotaso on saanut paljon julkisuutta. Koko aineistossa vain kolmessa ammattikäntäjien vastauksessa (2 EU-kääntäjää, 1 suomalainen kääntäjä) tuodaan suoraan esiin arvostuksen puuttumiseen liittyviä teemoja, ja vastaavasti yhdessä erokirjeessä puolestaan halutaan eroon juuri tällaisesta puhetavasta. Aineiston vahvin kannanotto kääntäjän statukseen oli suomalaisen asiatekstinkääntäjän erokirje:

- (5) Emotionaalisesti merkityksellistä olisi se, että kääntäjän työtä arvostettaisiin, että kääntäjille maksettaisiin työstä myös palkkaa, että hintojaan voisi korottaa hiukan useammin kuin 10 vuoden välein, että toimistojen ja yritysten yhteyshenkilöt vastaisivat kysymyksiin ja tiedottaisivat, kun on tiedotettavaa. Kääntäminen on mukavaa, unelmatyö suorastaan, mutta koska palkat on poljettu kuoppaan, käytännössä työ on painajaismaista. Kääntäjäyrittäjä on pelkkä orja. (N/FI/69)

Kääntämisen opettajille merkityksellinen on tieto, että opiskelijat (4) ilmaisevat kirjeissään huolta tulevaisuudesta suhteessa ammatissa jo toimivia useammin. On tavallaan ymmärrettävää, että omaa paikkaansa työelämässä vasta hakeva näkee siellä suurempia uhkakuvia kuin paikkansa vakiinnuttanut ammattilainen, mutta on myös syytä miettiä, tuottavatko kouluttajat huomaamattaankin sellaista huolipuhetta, joka saa opiskelijat jopa harkitsemaan alan vaihtoa:

- (6) Kirottu alhainen kääntämisen arvostus, ilman sinua kääntäisin mielelläni vaikka ammatikseni, mutta takiasi en ole varma. Olisi kiva valmistua yliopistosta ammattiin, joka vastaa opiskeluun käyttämäni vaivaa niin arvostukseltaan kuin palkankin puolesta. (N/OP/94)

Yhdeksän kirjettä on muotoiltu sillä tavoin myönteisten ja kielteisten asenteiden välillä tasapainoileviksi, että niiden yksiselitteinen luokittelu on vaikeaa. Osittain niitä voidaan tulkita myös kritiikiksi mustavalkoista tutkimusasetelmaa kohtaan: ”En tunne yhtä suurta rakkautta enkä yhtä suurta vihaa mitään apuvälinettäni kohtaan” (N/FI/66).

Kaikkien kolmen kirjeryhmän kohteet ovat yllättävän samanlaisia, ja myös ambivalenttien kirjeiden pieneen joukkoon mahtuu suurin osa yleisimmistä kohteista. Vastausten laaja-alaisuus ja myönteisten ja kielteisten tunteiden kohteiden samankaltainen kirjo viittaavat siihen, että aineistosta on luettavissa varsin kattava kuvaus kääntäjän työn keskeisistä ulottuvuuksista. Seuraavassa luvussa analysoin syvällisemmin joitakin aineistossa toistuvia teemoja ja suhteutan niitä Simeonin habitus-käsitteeseen.

4 Kääntäjäyden ytimessä?

Edellä on esitetty aineiston kokonaiskuvaa. Tässä osiossa tarkastelen tiettyjä aineistoa läpäiseviä tendenssejä tavoitteenani syventää kuvaa kääntäjäydestä. Aineistossa esiintyviä kääntäjäyden representaatioita vertaan Daniel Simeonin (1998) ajatuksiin kääntäjän habituksesta, jonka piirteiksi hän esittää muun muassa nöyryyden ja pyrkimyksen tehokkuuteen. Esillä on kolme teemaa: kirjeiden myönteisyys, tilaan ja sen hallintaan liittyvät kirjeet sekä tehokkuusvaatimusten sisäistäminen.

4.1 Kivat ja kiltit kääntäjät

Kirjeiden painottuminen rakkauskirjeiden suuntaan oli jossakin määrin odotusten vastaista. Alalla koetut muutokset ovat saaneet paljon julkisuutta, ja syntynyt kuva käännoalasta ja sen tulevaisuudennäkymistä on usein ollut negatiivissävytteinen (ks. Hartama-Heinonen 2013: 8–10). Verkkokyselyyn vastanneet kääntäjät saivat lisäksi saatekirjeessä jopa kannustuksen negatiivisuuteen, kun vastaamaan houkuteltiin teemalla ”nyt saa tilittää”. Tuossa ryhmässä pelkkien erokirjeiden suhteellinen osuus (3) ei silti ole sen suurempi kuin opiskelijoidenkaan joukossa (n. 12 %). EU-kääntäjät näyttävätyvät tältä osin muita positiivisempina: pelkän erokirjeen kirjoitti vain 7 % vastaajista.

Ei varmastikaan ole väärin tulkita, että kaikkien ryhmien vastaajat ovat kohtuullisen tyytyväisiä työhönsä ja työkaluihinsa. Monet käännoalan ammattilaiset, olivatpa he suuren kansainvälisen instituution palkkalistoilla tai omaa yhden hengen yritystään pyörittäviä ammatinharjoittajia, ovat motivoituneita ja työtään intohimolla rakastavia.

Koska kyse oli leikkimielisestä tehtävästä, ei tulikivenkatkuisiakaan vihakirjeitä ole syytä ottaa liian kirjaimellisesti. Moni vastaaja on heittäytynyt antaumuksella personifioimaan ja dramatisoimaan ammatillisia suhteitaan niin rakkaus- kuin erokirjeissäkin. Samalla on kuitenkin mietittävä, onko ambivalentit kirjeet ja rakkauskirjeiden sisään upotetut negatiivisemmat kommentit tulkittava ainakin joiltain osin passiivisaggressiivisiksi. Kiinnostavia ovat myös itsesyytökset. Rakkauskirjeessä, jossa käännoamustiohjelmalle pahoitellaan suhteen alkuvaiheen viileyttä, kirjoittaja ottaa syyn omille niskoilleen: ”So it was me, not you. It is always me because I know I am a very conservative person, especially when it comes to technology.” (N/EU/37) Vastaavasti erokirje tekstinkäsittelyohjelmalle päättyy syyllisyydentunteeseen: ”Tästä kritiikistä tuli huono omatunto. Ehkä en itse vain osaa.” (N/OP/86)

Artikkelissaan Simeoni (1998: 11–12 ja *passim*) esitti, että kääntäjät ovat ammattikuntana olleet taipuvaisia omaksumaan alisteisen ja nöyrän aseman muihin nähden ja että ammattiin sosiaalistuminen edellyttää tuon aseman hyväksymistä, jopa iloisin mielin. Onko vastausten positiivisuudessa osin kysymys tällaisesta kiltistä hyväntuulisuudesta? Ainakin joissakin kirjeissä ilmenee tiettyä alemmuudentunteen tunnistamista sekä suhteessa työyhteisön muihin jäseniin että työkaluihin:

- (7) Dear colleagues... we can talk about work without being treated as “just those translators” (N/EU/33)

- (8) Hyvä oikutteleva tietotekniikka: --- Ärsyttävintä sinussa on se, kuinka onnistut aina saamaan minut tuntemaan itseni epävarmaksi ja riittämättömäksi, vaikka syy on selvästi sinun. (N/FI/48)

Tietty alistuvuus, nöyryys, introverttius ja tyytyväisyys sivuosaan jäämiseen ovat aineistossani näkyvissä, ja Simeonin hypoteesi saa siltä osin vahvistusta. Kiukkuiset vihakirjeet kääntäjien alhaiselle arvostukselle voisi puolestaan periaatteessa tulkita habituksen viitekehyksessä siten, että kyseisen vastaajan habitus ei ole kääntäjän ammatille soveltuva (Simeoni 1998: 17). Tällainen tulkinta kuitenkin tuottaisi kehäpäätelmän, jossa oletettu alistuvuus saa vahvistusta sen kautta, että kaikki vastakkaiset esimerkit ja olosuhteiden kritisointi selitetään poikkeamiksi. Toinen luenta on tulkita niiden kuvastavan stereotyyppisen kääntäjäkuvan tunnistamista ja myös kapinaa sitä vastaan. Seuraavassa luvussa käsittelen tilan ja tilallisuuden tematiikkaan liittyviä vastauksia, jotka antavat omalta osaltaan lisävalaistusta kääntäjän ammatilliseen rooliin ja oletettuun alistuvuuteen.

4.2 Oma tupa, oma lupa

Kääntäminen on aivotyötä, mutta kääntäjä sijoittuu aina myös johonkin tilaan, ja tuo tila voi joko tukea tai haitata hänen toimintaansa eri tavoin. Tilallisuuden tarkastelu antaa uusia näkökulmia myös habituksen analyysiin. Analyysin kohteena voivat olla niin konkreettiset huonetilaratkaisut (ks. Koskinen 2008: 72–74) kuin virtuaaliset tai metaforiset tilat suhteessa muihin toimijoihin (ks. Abdallah & Koskinen 2010). Erilaiset tilaan liittyvät näkökulmat nousevat esiin 34 kirjeessä ja lisäksi 8 käsittelee vapauden teemaa, joka liittyy kysymykseen *toimintatilasta*.

Rakkauskirjeistä 9 on ensisijaisesti tai kokonaan kohdistettu omalle työtilalle. Enemmistö kirjoittajista (7) on EU-kääntäjiä, joille työnantaja tarjoaa tilavan, omiin tarpeisiin sisustettavan ja viihtyisän työhuoneen toimivine työskentelyresursseineen, mutta lämpimät tunteet voivat kohdistua myös kääntäjä-yrittäjän kotitoimistoon tai julkiseen tilaan, jossa opiskelija työskentelee mielellään. Etsimättä syntyy alluusio Virginia Woolfin teokseen *A Room of One's Own* (1929), feministisen ajattelun avaintekseen, jossa korostetaan naisen tarvetta omaan tilaan. Kääntäjienkin diskurssissa omaa ja omien mieltymysten mukaisesti sisustettua tilaa voidaan pitää vahvana emansipaation symbolina. Oman tilan korostaminen edustaa siis aineistossa nöyryydelle ja alistaisuudelle vastakkaista trendiä, jossa tilan hallinta symboloi (työ)elämänhallintaa.

Tässä aineistossa oma työtila näyttäytyy etenkin EU-kääntäjien habitusta vahvistavana elementtinä. EU-kääntäjillä on käytettävissään myös kollegojen verkosto, ja 6 kirjeessä tilan teema on sidoksissa myös samassa tilassa toimiviin kollegoihin, joita voi halutessaan kohdata tai olla kohtaamatta: ”behind closed doors or open affirms the presence of opportunity” (N/EU/35). Verkosto voi kuitenkin olla myös virtuaalinen, ja suomalaisten kääntäjien kirjeistä ilmenee vahva kollegiaalisuus (ks. 3.2 yllä). Kääntämisen verkostoon kuuluvat myös asiakkaat. ”Ylimääräinen toimeksiantajaporras” (M/FI/46) on metaforisessa tilassa kääntäjän yläpuolelle asettuva haitake (vrt. Abdallah & Koskinen 2010), ja kääntäjien ja projektikoordinaattoreiden välistä jännitettä pahoitellaan (N/OP/77), mutta kaikkineen kirjeistä välittyy odotettua harmonisempi kuva kääntämisen kentästä. Tila näyttäytyy keskinäisen kamppailun

sijaan pikemminkin yhteistoiminnallisena. Tältä osin opiskelijoiden vastaukset eroavat muista. He tarkastelevat kääntämistä pikemminkin yksilösuorituksena eivätkä nosta esiin muiden antamaa tukea. Taustalla vaikuttanee toisaalta koulutuskonteksti yksilöarviointeineen, toisaalta vähäinen työkokemus.

Kun tarkasteluun otetaan vapautta käsittelevät 8 kirjettä, näkökulma muuttuu ihmissuhdeverkostoista tekstien verkostoon ja työn tekemisen tapoihin. Näissä teksteissä korostuu kääntäjän tarve kokea olevansa vapaa muotoilemaan käänöksensä haluamallaan tavalla, luovasti ja ilman tekniikan tuomia rajoitteita:

- (9) Rakkain apuvälineeni on oma kielitajuni ja vapaus käyttää sitä luovasti (M/FI/46)
- (10) This is a love letter to freedom of translation, whatever the tool may be. (N/EU/41)

Vapaus näyttäytyy kuitenkin rajoitettuna, ja kirjoittamiselle ja luovuudelle osoitettujen rakkauskirjeidenkin taustalla häilyy negatiivinen ”toinen”: toiset tekstit ja tekstilajit, jotka puolestaan eivät salli luovuutta; käänösmuistit ja tyylioppaat, jotka rajoittavat ilmaisua ja pakottavat tyytymään huonoihin vastineisiin; kääntäjän ammattitaitoa vähättelevät asiakkaat ja epäluotettava tietotekniikka, joka sanelee tekemisen tahdin ja paikan. Kirjeistä välittyy enemmän vapaudenkaipuuta kuin varsinaista toiminnanvapautta. Siinä mielessä aineisto siis tukee ajatusta kääntäjän alisteisesta asemasta. Simeonin artikkelin julkaisemisen jälkeen kääntäjän habitusta on tullut merkittävästi muovaamaan myös käänösteknologia, jonka suhteen kääntäjien usein esitetään olevan altavastajaan asemassa (esim. O’Brien, O’Hagan & Flanagan 2010, Drugan 2013: 24). Teknologiaan on sidoksissa myös kolmas tarkasteltava tema, tehokkuus.

4.3 Nopeammin, nopeammin, nopeammin?

Peräti 32 rakkauskirjeessä lämpimien tunteiden perusteluna on se, että kirjeen kohde tehostaa ja nopeuttaa työntekoa. Erityisen toistuvaa tämä retoriikka on erilaisten työkalujen kohdalla. Työn nopeus ja sujuvuus on tietenkin motivoivaa ja palkitsevaa, eikä sinänsä ole ihme, että työtä helpottavat työkalut saavat kiitosta. Kun vastauksia tarkastellaan habituksen näkökulmasta, nousee esiin kuitenkin myös toinen näkökulma: Simeoni (1998: 12, 28) esittää, että vaikka kääntäjät ovat sisäistäneet mallin tehokkaasta ja sääntillisestä palvelijasta, heidän puhetavoissaan kuuluu myös syvä ”translatorinen halu” saada käyttää aikaa käänöksen viimeistelyyn. Toistuva nopeuden ja tehokkuuden ylistäminen kirjeissä tukee Simeonin molempia huomioita, sillä työtä nopeuttavat koneet antavat ainakin teoriassa lisää aikaa viimeistelyyn. Tehokkuuspuhe on samalla myös yksi nykytalouselämän perusdiskurssi. Merkillepantavaa on myös se, että opiskelijatkin tuottavat samaa tehokkuuspuhetta, vaikka opettajan näkökulmasta heille annetaan runsaasti aikaa harjoitteluun, hiomiseen ja viimeistelyyn.

Aineiston vallitseva puhetapa siis antaa tukea Simeonin hypoteettiselle mallille. Kirjeissä näkyy kuitenkin myös vastavirta. Erityisen selvänä se erottuu tiedonhakuun liittyvissä kirjeissä. Niitä on, kuten yllä mainittiin, runsaasti, ja 15 kirjeessä korostuu erityisesti tiedon runsauden ja jopa ylenpalttisuuden positiivisuus. Tehokkuuden kannalta optimaalista olisi löytää osuva ja vain osuva vastine mahdollisimman nopeasti, mutta monet kirjoittajat suhtautuvat erittäin myönteisesti mahdollisuuksiin selvittää

ylimääräisiä kiinnostavia lähteitä. Nykykääntäjälle internetin tarjoama laaja virtuaalinen maailma onkin yksi keskeisistä työn tekemisen *tiloista* (ks. 4.2), ja se määrittyy spatiaalisesti hyvin laajaksi: internet ”johdattaa harhateille” (M/OP/98); se ”pohjaton tukiaineistojen laari johon uppoudun” (N/FI/64) ja jonne helposti ”hukkuu” (N/FI/61).

Vaikka internetin loputtomuus tuottaa tehottomuutta, harhapoluille eksyminen on vastaajille tervetullutta. Edes se, että joskus osumat ovat ”full of shit” (N/EU/29), ei ole syy suhtautua internetiin negatiivisesti. Omaehtoinen harhapoluille kulkeutuminen on ilmeisessä ristiriidassa alistuvaisuuden ja tehokkuuden kanssa. Tämä habituksen piirre nousee aineistostani selvästi näkyviin, mutta ei tule lainkaan esiin Simeonin artikkelissa. Ero on kiinnostava. Syynä saattaa olla, että Simeoni keskittyy etenkin kirjallisuuden kääntäjiin, joita ehkä motivoivat ennen kaikkea taiteelliset seikat, kun taas tiedonhaun teemat ehkä puhuttelevat ennen kaikkea asiatekstien kääntäjiä. Selitystä voidaan etsiä myös siitä, että Simeonin artikkelissa hahmotellaan *hypoteettisia* habituksen piirteitä, eikä tiedonhakuun liittyvä vaeltelu ole epärationaalisuudessaan tullut Simeonille mieleen. Luultavaa on myös se, että kääntäjien on internetin aikakaudella aiempaa vaivattomampaa heittäytyä vaeltelemaan tiedon harhapoluille.

5 Lopuksi

Aloitin artikkelissa raportoitavan aineiston keräämisen koemielessä ja osin hetken mielijohteesta, tietämättä menetelmän mahdollisuuksista etukäteen paljoakaan. Vastaajien tunnesiteisiin vetoava aineisto osoittautui sekä sympaattiseksi että hämmästyttävän laaja-alaiseksi. Sitä voisi analysoida monenlaisista näkökulmista ja se osoittaa selvästi, että tunnetason tekijöiden tarkastelulla on selitysvoimaa kääntäjien työelämä tutkimuksessa. Habituksen käsitteen avulla oli mahdollista sitoa yhteen useita aineistosta esiin nousevia teemoja. Niiden avulla piirtyy kuva ammattikunnasta, joka on varsin tyytyväistä työhönsä vaikka tunnistaakin siinä monenlaisia rajoitteita, hankaluuksia ja vapauden esteitä.

Daniel Simeoni (1998) lähestyi kääntäjän habitusta teoreettisesti ja anekdotaalisen esimerkkiaineiston valossa, ja hänen kiinnostuksensa kohteena oli ennen kaikkea kirjallisuuden kenttä. Rakkaus- ja erokirjeaineisto tarjoaa silti odottamattomankin paljon tukea hänen esittämilleen näkemyksille kääntäjille annetusta ja kääntäjien sisäistämästä habituksesta. Empiirinen aineisto on kuitenkin rikkaampaa ja monisyisempää kuin stereotyyppiset mallit, ja siten niin nöyryys, alistuvuus kuin tehokkuuskin saavat aineistosta sekä tukea että ristivalotusta. Lopulta kyse on kuitenkin sävyeroista ja painotuksista enemmän kuin hypoteesille tyystin vastakkaisista piirteistä. Lopullista tuomiota Simeonin kiistellyille väitteille ei tämä aineisto pysty antamaan, mutta se kiistatta viittaa siihen suuntaan, että vapaaehtoinen alistuvaisuus voi hyvinkin olla kääntäjille luonteenomaisempaa kuin mitä tutkijat ovat olleet halukkaita myöntämään.

Kirjallisuuslähteet

- Abdallah, Kristiina & Kaisa Koskinen 2010. Kääntäjien muuttuvat tilat. *Työn ja elämän laatu. Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisuja 1/2010*. Tampere: Tampereen yliopisto, Työelämän tutkimuskeskus. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8061-4> [viitattu 24.8.2014].
- Buzelin, Hélène 2011. Agents of Translation. Teoksessa: Yves Gambier & Luc van Doorslaer (toim.) *Handbook of Translation Studies 2*. Amsterdam: John Benjamins, 6–12.
- Dam, Helle Vrønning & Karen Korning Zethsen 2008. Translator Status. A Study of Danish Company Translators. *The Translator* 14:1, 71–96.
- Drugan, Joanna 2013. *Quality in Professional Translation. Assessment and Improvement*. London: Bloomsbury.
- Gerber, Elizabeth 2012. Tech Break Ups. A Research Method for Understanding People’s Attachment to Their Technology. Teoksessa: *Proceedings of the 8th ACM Conference on Creativity and Cognition*, 137–146.
- Hanington, Bruce & Bella Martin 2012. *Universal Methods of Design. 100 Ways to Research Complex Problems, Develop Innovative Ideas, and Design Effective Solutions*. Beverly: Rockport.
- Hansen, Gyde 2005. Experience and Emotion in Empirical Translation Research with Think-Aloud and Retrospection. *Meta* 50:2, 511–521. Saatavissa: <http://gydehansen.dk/media/86/experience-and-emotionmeta.pdf> [viitattu 25.9.2014].
- Hartama-Heinonen, Ritva 2013. Kääntäminen ja teknologia. Näkökulmia Heideggerin filosofiasta. Teoksessa: Marja Kivilehto, Minna Ruokonen & Leena Salmi (toim.) *MikaEL* 7, 8–19.
- Koskinen, Kaisa 2008. *Translating Institutions. An Ethnographic Study of EU Translation*. Manchester: St. Jerome (Routledge).
- O’Brien, Sharon, Minako O’Hagan & Marian Flanagan 2010. Keeping an eye on the UI Design of Translation Memory. How Do Translators Use the ‘Concordance’ Feature? Teoksessa: *European Conference on Cognitive Ergonomics, 25–28 Aug 2010, Delft, The Netherlands*. Saatavissa: <http://doras.dcu.ie/16693/> [viitattu 25.9.2014].
- Simeoni, Daniel 1998. The Pivotal Status of the Translator’s Habitus. *Target* 10:1, 1–39.
- Vorderobermeier, Gisela (toim.) 2014. *Remapping Habitus in Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi.

Västfjäll, Daniel & Paul Slovic 2013. Cognition and Emotion in Judgment and Decision-Making. Teoksessa: Michael D. Robinson, Edward R. Watkins & Eddie Harmon-Jones (toim.) *Handbook of Cognition and Emotion*. Abingdon: Guilford Press, 252–271.

Woolf, Virginia 1929. *A Room of One's Own*. London: Hogarth Press.

Kirjoittajan esittely ja yhteystiedot

Kaisa Koskinen toimii käännöstieteen professorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimuksensa keskittyy kääntämisen sosiologiaan. Viime aikoina hän on mm. tutkinut Tampereen kaupunkia translatorisena tilana ja kehittänyt käyttäjäkeskeisen kääntämisen menetelmiä.

Sähköpostiosoite: kaisa.koskinen@uef.fi